

Del 6: Monarkiets fald og borgerkrig (1900 1939)

1902: Alfonso XIII bliver myndig og regerer uden formynder.

1906: Spanien koloniserer en del af Marokko.

1909: Barcelona oplever Den Tragiske Uge.

1921: 10.000 spanske soldater bliver dræbt og 4000 tages til fange i Marokko. En intens politisk debat om ansvaret påbegyndes.

1923: General Primo de Rivera overtager magten som diktator.

1930: Primo de Rivera indgiver afskedsbegæring. General Dámaso Berenguer stifter ny regering.

1931: Kong Alfonso XIII forlader Spanien. Den Anden Republik indføres. Præsident og statsoverhoved bliver Zamora og Azaña bliver regeringschef.

1932: Landbrugsreform. Catalonien får selvstyre.

1933: Højrefløjen vinder valget anført af den radikale Lerroix og CEDA's Gil Robles.

1934: Oprør i Asturien. Catalansk selvstyre afskaffes.

1936: Centrum-venstre koalitionen Folkefronten vinder valget til Cortes. Azaña danner regering. Senere går han af og bliver præsident for republikken. Casares Quiroga bliver regeringschef. Catalansk selvstyre genindføres. Borgerkrigen bryder ud 17. juli. Largo Caballero bliver 4. september regeringschef. I november taber Franco slaget om Madrid.

1937: De nationalistiske grupper forenes via dekret i Falangen.

1938: Franco indsætter sin første regering i det nationalistiske Spanien. Nationalisterne når frem til Middelhavet og splitter den republikanske zone i to. Juli-november storsejr til nationalisterne ved Ebro floden.

1939: Oberst Casado tager magten i den republikanske zone. Kort derefter overgiver republikken sig.

Reformerne

i 1902 blev Alfonso XIII 16 år gammel og overtog tronen uden formynder. Under ham forsøgte man sig først med et konservativt styre og senere et liberalt. Det første blev ledt af Antonio Maura fra Det Konservative Parti der havde magten 1904-09. Han forsøgte at komme af med fåmandsvældet og få det lille borgerskab ind i det politiske spil. Maura var villig til reformer: "Enten laver vi revolutionen ovenfra, eller også laver de den for os nedefra", sagde han.

Man kunne ikke indfri arbejderklassens forventninger. På gaderne kom det til væbnede kampe, som eksempelvis Den Tragiske Uge i Barcelona. 26. juli 1909 vågnede byens indbyggere op til generalstrejke. Undskyldningen var utilfredshed med at der var sendt trupper til den spanske enklave Medilla i Nordafrika, men dybest set var det en protest over Mauras politik. Der opstod væbnede kampe mellem arbejdere og hæren i gaderne. Arbejderne tabte og der fulgte en hård undertrykkelse som førte til henrettelse af nogle af anarkisternes ledere. Den Tragiske Uge førte endvidere til at Mauras regering faldt. Herefter dannede José Canalejas en liberal regering. Han påbegyndte en decentraliseringspolitik og tillod etableringen af Sammenslutningen Catalonien med Prat de la Riba som præsident. Canalejas gik også imod kirken, og fik således sat en dæmper for de antikirkelige kræfter på venstrefløjten.

Da Canalejas i 1912 var blevet myrdet af en anarkist, begyndte borgerskabet, hæren og arbejderne at trække det parlamentariske monarki i forskellige retninger. Således kom det i 1917 til alvorlig krise.

Det parlamentariske monarkis krise

Ved starten af det tyvende århundrede var Spanien en nation i dyb armod efter tabet af de sidste amerikanske besiddelser. I mangel af bedre kastede man sig over Marokko, som Spanien ved Algeciraskonferencen i 1906 havde fået et nordligt stykke af, men det var mindre end det Frankrig fik.

Staten havde ikke penge til noget socialt program. Når franskmænd og englændere kom til Spanien blev de forbløffede over at se det store antal tiggere der var i alle byer. I gaderne så man syge mennesker. I både Madrid og Barcelona var dødeligheden blandt arbejderklassen dobbelt så høj som i de bedre kvarterer. Selv helt små piger kunne ses prostituere sig på gaderne. Den katolske kirke mente at der var tale om en "individuel defekt". Socialisterne derimod argumenterede for, at det var fattigdommen der var årsagen.

I Catalonien opstod der en arbejdsløshedsbølge i 1900 og igen i 1919. Dem der var sat på gaden havde ikke andet alternativ end at gå til ågerkarlene. Her kunne man låne 1 peseta i en uge til en rente på 10%. De eneste andre muligheder var byrådenes velgørenhedsspisesale og sognekirkerne. Kirken mente at årsagen til krisen skulle søges i, at Spanien ikke var så katolsk som tidligere. Skylden gav man de liberale og jøderne, selvom der ikke var mange af de sidstnævnte i Spanien længere.

Den spanske katolske kirkes konservatisme skyldtes måske at halvdelen af biskopperne kom fra Castilla la Vieja. Liberalisme anså man som kætteri og parlamentarisk monarki var "perverst" og kunne føre til socialisme. Nogle præster så det som eneste mulighed for at trænge igennem til arbejderklassen, at etablere den katolske fagforening Den Katolsk Agrariske National Konfederation (CONCA), som nogle præster så som eneste mulige vej til at nå arbejderklassen. Det blev dog kun en succes i det katolske Baskerlandet og blandt landarbejdere i Castilien og Navarra. For de fleste andre fattige arbejdere og bønder var den katolske kirke borgerskabets instrument. De talrige arbejdere der i 1909 brændte kirker, mente at de brændte de riges templer.

Fri undervisning var for kirken et skridt imod et ateistisk Spanien. Biskoppen for Barcelona kaldte en libertinerskole åbnet af Francisco Ferrer for "en mere alvorlig trussel for moralen end bordellerne". I forbindelse med Den Tragiske Uge i Barcelona i 1909 blev Ferrer henrettet efter pres fra kirken og grundet falske vidneudsagn.

De liberale mente at Spanien var ved at falde i jesuitternes hænder. Det var et magtfuldt våben for jesuitterordenen at kunne uddanne små religiøse fanatikere i skolerne. Staten havde svært ved at konkurrere med kirkens undervisning. Kirken blev støttet af rigmænd og endvidere underviste nonner og munke uden betaling, hvorfor gejstligheden kunne levere skoleundervisning næsten gratis. Således var kirken ofte den eneste mulighed, hvis middelklassen ville have boglige færdigheder. Der var stor regional forskel på hvor udbredt analfabetismen var. Men gennemsnitligt lå den i Spanien på 64%.

De liberale regeringer var svage. Den liberale demokrat Canalejas der var regeringschef 1910-12 erklærede kirken krig. Men hans lovindgreb satte kun kortvarigt en stopper for at de religiøse ordener voksede. Kirken svarede igen med voldelige oprør. I Baskerlandet var man tæt på borgerkrig. Kanoner samt 700 civilgardister måtte sendes til San Sebastián.

Det lykkedes aldrig kirken at svare igen ved at gå ind i politik. Forsøget blev gjort, men fordi kirken ikke før i 1930erne kom reelt i fare, blev det måske ikke ihærdigt nok. Det Katolsk-konservative parti blev en stor fiasko.

Spanien holdt sig neutral under Første Verdenskrig (1914-18). Man oplevede et økonomisk opsving ved at sælge sine varer til de krigsførende nationer på begge sider (Centralmagterne og Ententemagterne). Tusinder af nye virksomheder voksede frem, og optimismen betød stigning i fødselsraten. Virksomhederne oplevede store overskud. Lønningerne steg med 25% 1913-18. Men i samme periode blev priserne fordoblet. De utilfredse arbejdere organiserede sig i stigende omfang i

de hastigt voksende fagforeninger. Den Nationale Arbejderkonfederation (CNT) kom som den største i 1919 op på at have 700.000 medlemmer. De for virksomhederne gode tider forsvandt på ny, da krigen var forbi, og Spanien vendte tilbage til en protektionistisk politik.

Den Første Verdenskrig havde i nogle lande fremprovokeret antiparlamentariske tendenser, og Spanien var ingen undtagelse. Særligt på storgodserne kom det til opstande. I det hele taget var der et stort ønske om forandringer i Spanien. Regeringen forsøgte at få en ny forfatning igennem. Det lykkedes dog ikke.

De catalanske politikere tog i juli 1917 initiativ til at samle nogle parlamentsmedlemmer fra hele Spanien i Barcelona med det formål at påbegynde en omfattende politisk reform. Samme år opstod den militære protestbevægelse De Militære Forsvarsjuntaer (JMD). Her deltog en del af de utilfredse militærfolk. JMD blev det organ der fremførte hærens holdning overfor regeringen. De ønskede forbedring af vilkårene for hærens ansatte, såvel som flere forfremmelser.

Den sociale utilfredshed førte i sommeren 1917 til generalstrejke, påbegyndt af de valencianske jernbanefunktionærer og støttet af fagforeningerne som UGT og CNT. Kravene var en arbejdsdag på syv timer, minimumsløn på 4 pesetas om dagen, forbud mod arbejdskraft under 14 år, farvel til monarkiet og en republikansk regering. Med andre ord var både militærfolk, arbejderbevægelsen og politikere i sommeren 1917 utilfredse med vilkårene i Spanien og ønskede forandring, selvom de ikke var enige om hvordan denne forandring skulle være. Men den vold generalstrejken medførte fik hæren til at stille sig på regeringens side. Således skete der ingen ændringer i sommeren 1917.

Skiftende regeringer med forskellig politisk ideologi forsøgte at løse landets problemer. Blandt andet deltog de catalanske nationalister anført af Francesc Cambó der var leder af Den Catalanske Liga. Men det førte ikke til politisk stabilitet.

1917-23 var der tre store regeringskriser i Spanien. Samtidig var arbejdsnedlæggelser ikke længere kun et byfænomen. Strejkerne rykkede også ud på landet. I tre år i træk nægtede de andalusiske daglejere at hjælpe til med høstarbejdet. Med voldelige midler besatte de jorden og fordelte den mellem sig.

Revolutionen i Rusland fik også indflydelse på de socialistiske partier i resten af Europa. En gruppe medlemmer af socialdemokratiske PSOE udmeldte sig og etablerede Det Spanske Kommunistparti (PCE) i 1921. De var ikke mange, men de gjorde godsejerne bange for at måtte lide samme skæbne som de russiske godsejere, når de på murerne kunne læse prosovjetiske slogans.

Regeringens svar på de store sociale konflikter var en lovændring der gav mulighed for at åbne ild imod fængselsfanger, hvis de flygtede.

Der begyndte at opstå antirevolutionære fagforeninger og privatpersoner tog initiativ til oprettelse af sikkerhedsvagtværn. Disse vagtværn kæmpede imod anarkister, fagforeningsfolk med mere uden at nogen fra hæren eller politiet blandede sig. I det hele taget tog terrorismen i 1921-23 alvorligt til i Spanien.

Også i Marokko var der problemer i 1921. En deling af Spaniens afrikanske hær anført af general Silvestre faldt den 20. juli ved Annual i et baghold, der var lagt af marokkanske stammekrigere under Abd el Krim. Det blev sagt, at kong Alfonso XIII af personlig forfængelighed havde ønsket en iøjnefaldende sejr, som kunne bekendtgøres ved festen for den spanske hærs skytshelgen Sankt Jakob, og at han var gået bag om krigsministerens ryg for at opmuntre Silvestre i hans projekt.

10.000 soldater blev dræbt, 4.000 taget til fange og Silvestre begik selvmord. En uge senere gik endnu en vigtig bastion tabt, yderligere 7.000 soldater blev massakreret, og alle officererne blev ført bort i lænker.

Reaktionen var så bitter i hele Spanien, at regeringen blev tvunget til at nedsætte en undersøgelseskommission. Både kong Alfonso såvel som hæren blev kritiseret hårdt. Det kom således meget belejligt for dem at generalkaptajn for Catalonien Primo de Rivera i 1923 besluttede at tage magten, og både hæren og monarken bakkede op.

Primo de Rivera diktaturet

Det forfatningsstridige diktatur blev en periode med velstand stimuleret af en favorabel økonomisk global konjunktur. Nationalindkomsten steg meget, og der blev investeret i nye små og mellemstore virksomheder. En af årsagerne var, at det var i denne periode Spanien for alvor fik adgang til elektricitet. Antallet af kilowatttimer blev næsten fordoblet fra 1923 til 1930. Elnettet nåede ikke ud på landet, hvor landbrugets effektivitet heller ikke blev højnet. Man tog heller ikke mere landbrugsjord i brug og de anvendte opdyrkningsteknikker blev ikke forbedret. Arbejdsløshedsproblemet på landet blev dog mindsket af urbaniseringen. I 1920 var 57% af arbejdsstyrken landarbejdere. I 1930 kun 45%. Spanierne flyttede derhen hvor der var arbejde at få. Det var der i de store byer, og særligt i Madrid og Barcelona.

Med udviklingen indenfor handel- og servicesektoren steg efterspørgslen på kvindelig arbejdskraft. Endvidere fik kvinder for første gang tillidshverv i bystyrene. Den industrielle udvikling i byerne gavnede arbejdsmarkedsorganisationerne. Fagforeningen UGT nåede i 1926 op på 229.000 medlemmer.

Der var en hvis folkelig anerkendelse af diktaturets evne til at fremme en gunstig økonomisk udvikling. Men det lykkedes aldrig at genskabe det almindelige politiske liv. ”Det var og er stadig vores hensigt at være en kort parentes på Spaniens forfatningsmæssige vej”, udtalte Primo de Rivera da han påbegyndte sin periode som regeringschef. Mange anså regimet som et ulovligt men nødvendigt onde. I diktaturets første levetid blev det således støttet af mange cataloniere, særligt Ligaen, en stor del af hæren og naturligvis kongen. Til gengæld for en fornuftig økonomisk og social udvikling blev Cortes opløst, strejker forbudt, der blev indført kontrol med retten til at mødes frit og demokratiske valg blev afskaffet. Endvidere kom der politikontrol på gaderne. Regeringen styrede reelt via dekret, og de civile ministre blev efterhånden erstattet af militære. Partiet Patriotisk Union blev stiftet i 1924 og blev det eneste nationale parti og diktaturets fundament. Ideologien var at alle klasser i samfundet burde forene sig. Primo de Riveras styre havde mange ligheder med den italienske fascisme.

I 1925 lykkedes det at slå den sidste modstand i Marokko ned, da Frankrig og Spanien gik i militær alliance. Det styrkede diktaturets selvanselse og gav Primo de Rivera blod på tanden for at få sit styre gjort permanent. Således udskiftede han 3. december 1925 militærregeringen med en med civile ministre, og diktaturet kom ind i en ny periode.

Den nye regering havde succes med sin uddannelsespolitik. Der blev uddannet nye lærere, antallet af grundskoler steg, og der blev skabt erhvervsskoler for at opfylde industriens behov.

De politiske partier blev erstattet af fagforeninger der forlangte grundloven af 1876 overholdt. I 1927 blev der nedsat en ikke folkevalgt national forsamling hvis funktion kun var rådgivende. To år senere bekendtgjorde forsamlingen det væsentligste indhold i en ny forfatning. Den nåede dog aldrig at blive ført ud i livet.

Der var sektorer i samfundet som krævede tilbagevenden til normale tilstande. Særligt var det de catalanske politikere fra Lliga Regionalista, der følte sig bedraget af Primo de Rivera, der ikke i tilstrækkeligt omfang havde støttet Cataloniens ret til selvstyre. Sammenslutningen af Spanske Universiteter (FUE) valgte fra 1927 at være i opposition til regeringen. Samme år blev Den iberiske anarkistiske Federation (FAI) stiftet. CNT havde reorganiseret sig i hemmelighed. Nogenlunde samtidig begyndte man i Spanien at kunne mærke konsekvenserne af den internationale økonomiske krise fra 1929. Udenlandshandlen svandt, der var kapitalflugt grundet devaluering af pesetaen og arbejdsløsheden og inflationen steg. Det var alt sammen med til at fremme diktaturets endeligt. 28. januar 1930 valgte Primo de Rivera at indgive sin afskedsbegæring til kongen, som i stedet valgte at lade general Dámaso Berenguer stifte en ny regering.

Det blev forsøgt at vende tilbage til et styre der var i overensstemmelse med forfatningen af 1876. Men det kom blot til at vare lidt mere end et år, hvor Berenguer styrede via dekret og ikke parlamentarisk. Republikanere, socialister samt catalanske venstreorienterede enedes med San Sebastián Pagten fra 1930 om at presse på for at få en republikansk regering. Også en gruppe i hæren og mange intellektuelle som filosofen Ortega y Gasset tog parti for en republikansk løsning. Byrådsvalgene 12. april 1931 gav den republikansk-socialistiske koalition sejren. Man havde blandt andet vundet i alle provinshovedstæderne med undtagelse af fire.

Den Anden Republik

14. april 1931 blev Den Anden Republik proklameret. Kong Alfonso XIII og hans familie forlod Spanien samme dag, dog uden at abdicere. Det hele foregik uden vold. Omverdenen gav dog ikke den nye republik den bedste start. Den internationale økonomiske krise havde stor betydning for Spanien. Udenlandshandlen var faldet med 33% siden 1928. Både eksporten af landbrugsprodukter som appelsiner, vin og mandler samt mineraler som kul, jern, bly osv. blev mindsket. Det fik betydning i de seks års levetid republikken fik. Morgan's Bank annullerede øjeblikkeligt et lån på tres millioner dollars, der havde været aftalt med den tidligere regering, da man var bange for at Spanien var på vej imod noget der lignede den russiske revolution.

Befolkningstallet var højt. Årsagerne var den store og nu fødedygtige generation fra tyve år tidligere, stoppet for udvandringen til Latinamerika og at mange spanske udvandre rejste hjem. Det betød enorm arbejdsløshed. 675.000 var i 1936 uden job. Fagforeningerne forlangte økonomiske og sociale reformer, som det ny styre ikke kunne levere.

I december 1931 blev den nye forfatning vedtaget. Ifølge denne var staten ”en republik af arbejdere af enhver klasse som organiserer sig i et frit og retfærdigt regime”. Staten var en helhedsstat der anerkendte regionernes selvbestemmelsesret. For første gang fik kvinder og soldater stemmeret.

Præsident og derved statsoverhoved blev den moderate republikaner Niceto Alcalá Zamora, mens venstrerepublikaneren Manuel Azaña blev regeringschef. Mens man debatterede Spaniens problemer i parlamentet, der var et etkammersystem, tog uroen i gaderne til. Strejkerne blev slået ned med hård hånd, nogle klostre blev angrebet, og i Salamanca og Extremadura blev der besat jord.

De første republikanske regeringer havde som primære mål at mindske kirkens indflydelse, at reformere hæren, en landbrugsreform, forbedring af de sociale levevilkår og at give Catalonien

selvstyre. Dårligt var republikken kommet til verden, før det religiøse spørgsmål blev taget op. 11-12. maj blev bl.a. kirker og klostre i Madrid brændt ned.

Da den nye republik var to uger gammel, udstedte ypperstepræst Pedro Segura en fordømmelse af den nye regerings intentioner om at indføre religionsfrihed, adskille kirke og stat og afskaffe den obligatoriske religionsundervisning i skolerne. Han opfordrede katolikker til at stemme mod regeringen ved det kommende valg, da den efter hans overbevisning ville ødelægge katolicismen. Den katolske presse fulgte i hans fodspor. Dette førte til at regeringen udviste Segura.

Også andre grupper i samfundet tog afstand til regeringen. Ud over at stat og kirke blev adskilt, blev kirkens jord inddraget og de religiøse ordner fik forbud imod at undervise. Kirken måtte endvidere ikke lade sine udgifter stige i to år. Der blev indført borgerligt ægteskab, skilsmisse og ikke-kirkelige begravelser. Fra 1933 blev templer og klostre offentlig ejendom, selvom disse stadig blev bestyret af kirken. På trods af at disse ændringer ikke fik nogen betydning da Spanien senere fik centrum-højre regeringer, så bevirkede det, at kirken stod i konstant opposition til det republikanske regime. Men befolkningen var tydeligvis enig med regeringen. Mindre end 20% af spanierne gik til højmesse.

Militærreformen var ene og alene regeringschef Manuel Azañas værk, da han også var forsvarsminister. Han afskaffede generalkaptajnerne og hærens øverste råd, og han annullerede forfremmelserne der var opnået takket meritter fra krig. Officerer kunne grundet en lov fra april 1931 trække sig tilbage til reserven med fuld løn. Det var nødvendige reformer, da hæren havde for mange officerer (12.000 ud af 160.000 mand), hvorfor den ikke var særlig operativ. I hæren syntes man ikke om ideen. Svaret blev et kupforsøg i 1932 anført af den kongetro general Sanjurjo. Endvidere blev Den Spanske Militære Union (UME) stiftet i 1933 som organisation for officerer der var imod republikken.

Landbrugsreformer var den sag der lå den republikanske regering mest på sinde. Jorden skulle fordeles bedre, storgodserne skulle væk, daglejernes rettigheder skulle sikres og godserne skulle ikke kunne smide jordforpagtere ud. Af de 4 millioner arbejdere i landbruget var omkring halvdelen ansat og arbejdede således på andres jord, næsten en million var forpagtere og de resterende var små eller mellemstore jordejere. Man gik i gang med at lade ejerskabet af jorden skifte hænder. I loven der blev vedtaget i 1932 blev det bekendtgjort, at der skulle udbetales erstatning til dem der afgav jord. Det var der ikke råd til med et budget på 50 millioner pesetas når mellem 60.000 og 75.000 familier hvert år skulle forflyttes. Dekretet om intensivering af opdyrkningen, hvorved

uopdyrket jord blev udlejet i to år til bønder uden jord, var heller ikke nok. Bare i Cáceres var der i første kvartal af 1933 18 strejker og 156 jordbesættelser.

I Catalonien, Cantábrica, Levante, Castilla la Vieja og en del af Aragonien nåede man langt med at få jorden overdraget til bønderne. Landbrugsarealerne i La Mancha, Extremadura og Andalusien var derimod stadig opdelt i store lodder ejet af blot et par tusind mennesker. Det kan tydeligt ses, at de steder hvor bønderne arbejdede på egen jord blev der produceret og tjent godt. I Baskerlandet, Catalonien og Levante var der brug for mange landarbejdere, og derfor steg lønnen. Således kom daglønnen på landet i disse områder ikke under fem pesetas. Om sommeren kom betalingen for en dags arbejde op på 6-7 pesetas og i høstperioderne 10-12.

I provinserne hvor jorden fortsat blev ejet af godsejerne, var der mere end rigelig med arbejdskraft og efterspørgslen på denne var beskeden, fordi jorden ikke blev udnyttet optimalt. Derfor var daglønningerne lave. I Andalusien og Extremadura tjente man fra 2,25 pesetas til 3,50 pesetas på en dag. I høstperioden lå beløbet på 4-6 pesetas. Endvidere var opdyrkningsmetoderne her de gammeldags der var mindre effektive og fysisk mere krævende.

Der var konstant uro i landområderne. De fattigste bønder levede på et absolut eksistensminimum, og reformerne levede slet ikke op til deres forventninger. Særligt i Casas Viejas (Cádiz) og Arnedo (La Rioja) betød konfrontationerne mellem bønder og civilgardisterne mange ofre.

Nogle intellektuelle som Ortega y Gasset protesterede over den catalanske selvstyrelov, til trods for Azañas forsikring om at det catalanske selvstyre skulle være indenfor republikken. Selvstyreloven blev vedtaget i september 1932 og gav det catalanske parlament La Generalitat ansvaret for administrationen, kultur, offentlige værker, borgerordenen og overlod udenrigsanliggender og militære spørgsmål til den spanske stat. Catalonien fik med selvstyreloven sin egen regering. Francesc Macià blev valgt som præsident for Catalonien, og som præsident for La Generalitat blev valgt Lluís Companys. Esquerra Republicana blev et vigtigt venstrefløjsparti. Der blev også igangsat projekter der skulle føre til selvstyrelov for Baskerlandet og Galicien.

I 1933 kom regimet i fare. Den internationale krise tog til, og de hårde metoder de spanske myndigheder brugte for at komme uroen til livs, gjorde det upopulært. Ved valget 19. november 1933 led venstrefløjen nederlag. Dette var blandt andet fordi kvinderne, som for første gang kunne stemme ved dette valg, i stort omfang havde stemt på centrum-højrepartierne. Således sejrede de konservative partier. De gik i alliance med det netop stiftede stærkt katolsksindede CEDA (Spansk

Konfederation af Autonomiernes⁵ Rettigheder) under ledelse af Gil Robles. Også Det Republikanske Radikale Parti der tilhørte midten fik fremgang under ledelse af Alejandro Lerroux, som kom til at dominere den regering som efterfølgende blev dannet, støttet af CEDA. Oppositionen blev udgjort af det socialdemokratiske PSOE og diverse venstrefløjspartier. CEDA accepterede ikke til fulde republikken. I 1934 stiftede venstrefløjsgrupper, særligt fra PSOE, en revolutionær bevægelse, og CNT proklamerede "den frie kommunisme" i nogle landsbyer i Aragonien, Catalonien og i minedistriktet ved León.

Centrum-højre republikken

Den nye regering ville have de synspunkter de forsvarede med i forfatningen: Tokammersystem, forsvar af kirkens privilegier, standsning af landbrugsreformen og stop for regionalt selvstyre. Venstrefløjens modstand, arbejdsgivernes øgede brug af hårde metoder samt protester i Catalonien og Baskerlandet der så deres selvstyreambitioner i fare, gjorde det næsten umuligt at regere landet.

I oktober 1934 nåede den sociale uro sit højdepunkt efter at CEDA var kommet med i regeringen. Fra starten af året havde en komité ledt af Largo Caballero med repræsentanter fra PSOE, UGT og Den Socialistiske Ungdom forberedt en opstand, samtidig med at kommunisterne nærmede sig socialisterne. Man ville stoppe skridtene imod fascisme og ønskede en social republik. I Madrid blev der kæmpet i arbejderkvarterene. 6. oktober proklamerede Lluís Companys "Den Catalanske Stat i Den Spanske Forbundsrepublik". Allerede dagen efter var initiativet nedkæmpet. De anarkistiske fagforeninger og det catalanske højre bakkede ikke op. Companys blev idømt 30 års fængsel, og Cataloniens selvstyrelov blev øjeblikkeligt suspenderet, og Manuel Portela Valladares blev udnævnt til generalguvernør over Catalonien. Stoppet for det catalanske selvstyre blev aldrig anerkendt af den domstol der skulle garantere at forfatningen blev overholdt.

Skibsværftsarbejderne i Santander tog magten i 24 timer. I Nordspanien måtte strejkerne blandt minearbejderne bekæmpes ved at flyvevåbenet smed bomber over mineområderne.

I Asturien kom det til regulær borgerkrig, måske fordi det var det eneste sted i Spanien hvor kommunisterne havde mærkbar opbakning. Den revolutionære komité blev ledet af socialisten Ramón González Peña, men alligevel pralede kommunisterne siden af, at de havde styret oprøret. Man skønner at mellem 15.000 og 30.000 deltog. Våben fik de revolutionære leveret fra søsiden og ved at besætte de lokale våbenfabrikker.

---

⁵ Autonomi = selvstyrende område.

Den 5. oktober om morgenen angreb oprørerne og besatte Gijón og andre mindre byer i mineområdet. Dagen efter rykkede de imod provinshovedstaden Oviedo, der blev erobret efter kampe i gaderne. Efter besættelsen etablerede de revolutionære en *kommune*, hvor penge blev erstattet med kuponer underskrevet af komiteen. Omkring fyrre mennesker blev dræbt, hovedsageligt rige og præster.

Hæren fik forstærkninger udefra. Det drejede sig blandt andet om general Francisco Franco der dukkede op med Fremmedlegionen fra Afrika. Det var en flok soldater der kort sagt bare gjorde hvad de fik besked på. Således kunne hæren bruge de nødvendige hårde midler for at slå oprøret ned. Minearbejdere i Gijón blev beskydt fra søsiden og fra luften blev kulminer og byen Oviedo bombet. Sikkerhedsstyrkerne voldtog, torturerede og dræbte fanger på stedet.

Fra 8. oktober begyndte hæren at have overtaget, og revolutionen i Asturien kom ikke til at vare mere end i alt to uger. Men den kostede omkring 1.000 mennesker livet og bevirkede enorme ødelæggelser. Tusinder af arbejdere blev fyret for at have taget del i oprøret. De fleste af de tusindtallige der blev sat i fængsel blev frigivet i januar 1935, da krigstilstanden blev ophævet. 20 blev dømt til døden, men kun to af dommene blev ført ud i livet.

Politikerne i Madrid havde mistet kontrollen, og den brutale nedkæmpelse af oprøret i Asturien var reelt hærens værk. Men i stedet for at imødegå arbejderne med en bred reform, valgte regeringen at svare igen på den hårde måde. Franco blev udnævnt som generalstabschef. Metalarbejdernes arbejdsuge på 44 timer blev gjort længere og med lovindgreb fik man reelt den landbrugsjord der grundet landbrugsreformen havde skiftet hænder tilbage til de oprindelige ejere.

Præsident Alcalá Zamora udskrev således nyvalg der skulle afholdes i februar 1936. Venstrefløjspartierne valgte at slutte sig sammen i den fælles blok Folkefronten. Alle var med: De catalanske nationalister fra Esquerra Republicana, Den Republikanske Union og kommunisterne der efter opfordring fra den internationale sammenslutning af kommunistiske partier Komintern gerne "i øjeblikket" ville samarbejde med ikke-revolutionære venstregrupper i kampen imod fascismen. Som Kominternlederen Georgi Dimitrov sagde: "Når vores stilling er blevet styrket, kan vi gå videre".

På højrefløjen samlede CEDA, monarkister og carlister sig også. Det skete i Den Nationale Blok der med CEDA's leder Gil Robles ord var "den nationale kontrarevolutionære front". Han fik hængt en valgplakat der dækkede en hel bygning i det centrale Madrid op med sloganet: "Giv mig absolut flertal, og jeg vil give jer et stort Spanien." Godsejere, store firmaer og kirken finansierede de millioner af løbesedler hvor der stod at en sejr til venstrefløjen ville føre til "en bevæbning af

pøblen, afbrænding af banker og private hjem, uddeling af privatejendom og jord samt plyndringer og overgreb på jeres kvinder".

Men man kunne ikke få alle højreorienterede kræfter med. Bl.a. foretrak Den Spanske Falange, der var stiftet i 1933 af José Antonio Primo de Rivera der var søn af den tidligere diktator, at holde sig ude. Falangen havde erklæret sig som fjender af liberalismen og marxismen. De foragtede demokratiet og ønskede et samfund uden klasser, hvor arbejderne skulle organiseres i lodrette fagforeninger, hvor de ansatte på en virksomhed slog sig sammen selvom de kom fra forskellige faggrupper. De traditionelle fagforeninger syntes at falangisterne var nogle opblæste opkomlinge der lignede Mussolinis italienske fascister til forveksling.

Ved valget 16. februar sejrede Folkefronten der fik absolut flertal i Cortes trods en margin på mindre end 2% til højreblokken, grundet valgloven der favoriserede koalitioner. Falangisterne havde lidt et svigende nederlag med blot 46.000 stemmer ud af næsten ti millioner mulige. En anden årsag til venstrefløjens sejr var at anarkisterne vidste at de kun ved at stemme, og således bryde deres princip om ikke at gøre det, kunne få deres kammerater ud af fængsel, samt fordi der, trods højrefløjens påstand om det modsatte, ikke fandt valgsvindel sted.

Der skulle som bekendt komme til at gå 40 år til det næste frie valg i Spanien. Borgerkrigen kom fordi højrefløjen ikke accepterede tingenes tilstand. Om venstrefløjen havde accepteret et potentielt valgnederlag får vi aldrig at vide. Under alle omstændigheder udtalte Largo Caballero i valgkampen: "Hvis højrefløjen vinder valget, må vi gå direkte ud i åben borgerkrig".

Manuel Azaña blev præsident for republikken og udnævnte medlemmer fra sit eget parti Alianza Republicana samt Unión Republicana til sin egen regering. Han ville ikke have så meget som bare en kommunistisk minister. Det socialdemokratiske PSOE kom heller ikke med i regeringen, for at hindre dem i at lave en alliance med venstrerepublikanerne. PSOE leder Indalecio Prieto måtte affinde sig med at Santiago Casares Quiroga fik denne post.

Regeringen tog således fat på at bremse de sociale opstande som Spanien oplevede. Catalonien fik sit selvstyre tilbage, og umiddelbart inden borgerkrigens udbrud lykkedes det også at få lignende selvstyrelove vedtaget for Baskerlandet og Galicien. Man forsøgte at svække højrefløjens muligheder for et kup ved umiddelbart efter valget at sende de mest suspekte generaler så langt væk som muligt. Således endte general Franco på De Kanariske Øer. Men militæret havde nu fået fly, hvorfor dette ikke var et reelt problem.

Samtidig truede arbejderne og de anarkistiske fagforeninger med strejker, da valgsejren havde fremprovokeret forventninger om lønstigninger langt over hvad virksomhederne og landbrugene kunne give i en tid hvor investeringerne og eksporten styrtdykkede.

Venstrefløjsgrupperne begyndte at danne egne militser. Særligt kommunisternes Antifascistiske Arbejder- og Bondemilitser (MAOC) var effektive. Fødevarerbutikker blev plyndret. Mange mennesker begyndte at gå bevæbnede rundt, i et sådant omfang at parlamentsmedlemmer blev bedt om at nedlægge deres våben, inden de trådte ind i parlamentsbygningen.

Landarbejderne krævede landbrugsreformer fra den ene dag til den anden. Godsejerne forsinkede processen ved at gå rettens vej. Det førte til omfattende jordbesættelser i foråret 1936.

PSOE lederen Indalecio Prieto manede 1. maj som en af de få til besindighed, og udtalte at udskejelserne på gaderne og nedbrænding af kirker kun drev middelklassen til at støtte højrefløjens militære oprør. Men de fleste arbejdere luftede denne dag røde flag og plakater med portrætter af Lenin, Stalin og Largo Caballero.

Det var primært Falangen der på højrefløjen kæmpede for at vælte styret. Borgerskabet begyndte at foragte de øvrige højrepartier og hæren samt i højre grad end tidligere at bakke op om falangisterne. Det nye partis medlemstal fordobledes fra 15.000 til 30.000 i foråret 1936. Men også fra Mussolini kom der støtte i form af 50.000 pesetas om måneden. De tyske nazister tog dog ikke José Antonio Primo de Riveras falangister alvorligt, og nægtede støtte.

I Cortes var stemningen så anspændt, at venstre og højrefløjen ikke kunne samarbejde om noget. Den 16. juni konstaterede Gil Robles fra talerstolen, at der siden den 16. februar var brændt 170 kirker, begået 269 mord og at 1.287 mennesker var blevet såret. Alt i alt havde der været 133 opfordringer til generalstrejke og 216 opfordringer til lokale strejker. Det skal dog nævnes at Robles kilde El Debate ikke var upartisk. Men det viser at Spanien var blevet et umuligt land at regere.

Lederen af den højreorienterede Nationale Blok Calvo Sotelo blev myrdet 12. juli 1936. Det er blevet hævdet at dette fremskyndte kupplanerne man med falangisterne i spidsen havde arbejdet på siden marts. Det fik nok mange flere til at støtte det. Men Franco var på dette tidspunkt ved at blive hentet fra Las Palmas til Afrika hæren. Falangisterne ventede bare på at modtage kodeordet "Covadonga", før de gik i gang. Dette var navnet på stedet hvor generobringen af Spanien i kampen imod maurerne var begyndt, og det havde stor symbolsk betydning for de spansksindede og katolske falangister.

Borgerkrigen bryder ud

Om morgenen 18. juli 1936 lød de første skud i den spanske borgerkrig i Marokko, hvor fremmedlegionen og lokale lejesoldater hurtigt fik gjort end ende på den sparsomme modstand og herefter blev transporteret til halvøen. Her brød krigen ud dagen efter. Republikken blev taget på sengen, og regeringen tøvede med at give fagforeningerne våben. Disse svarede igen med generalstrejke.

19. juli trak Casares Quiroga sig tilbage som premierminister. Diego Martínez Barrio dannede herefter en ny regering udelukkende bestående af republikanske partier, men uden repræsentanter fra den mest venstreorienterede del af folkefrontsalliancen. Barrio ønskede at nå til forståelse med nationalisterne men blev afvist.

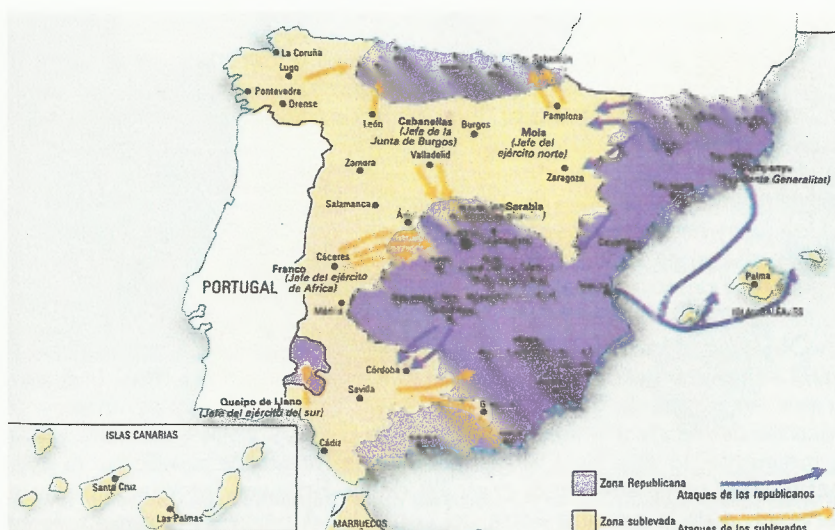
I de følgende måneder blev der kæmpet om hver en by. Af storbyerne faldt Sevilla som den første allerede 19. juli. Det var et stort nederlag for republikanerne, at det ikke lykkedes at sikre Aragoniens hovedstad Zaragoza. Der blev i løbet af borgerkrigen gjort flere forsøg på at generobre byen, men alle blev en fiasko, fordi republikanerne først indtog de betydningsløse mindre byer i nærområdet, hvorved kræfterne blev svækket og nationalisterne fik hentet forstærkning.

I Castilia y León mødte nationalisterne praktisk taget ingen modstand. Sådan regnede de også med at det skulle blive i Barcelona. Men de catalanske anarkister havde set hvordan det var gået deres kammerater i andre egne og ville ikke opleve den samme skæbne. Natten til 19. juli stjal de våben fra depoter og skibe i havnen, og catalonierne kæmpede imod oprørerne ved at afspærre veje, smide hjemmelavede bomber osv. Da sejren var hjemme om aftenen, var der ca. 600 dræbte og 4.000 sårede.

Republikanerne erobrede Valencia, men det tog to uger. Det var et stort slag for nationalisterne, der så ikke kunne rykke frem imod Madrid østfra.

Sidst i august stod det klart hvem der havde kontrollen med de forskellige zoner. Republikanerne havde hele Middelhavskysten, det centrale Spanien med hovedstaden Madrid samt de største asturianske og baskiske byer i nord. Endvidere holdt man også fast på et lille område langs den portugisiske grænse, der ellers fuldstændigt var på nationalistiske hænder.

Nationalisterne sad på den østligste del af Spanien samt De Kanariske og Baleariske Øer.

Den republikanske zone er mørk og den nationalistiske zone lys. Kilde: Prats s. 323.

Den værste vold fandt sted i borgerkrigens første måneder. Beretningerne om voldtægter og forskellige barbariske måder at myrde på er talrige og sikkert overdrevne. Eksempelvis blev ofrene i Ronda smidt ud fra klipper. Tallene over dræbte er meget forskellige, men generelt var der mest vold i de områder hvor der blev kæmpet hårdest. Fra juli til september 1936 blev der i Valencia regionen slået 4.715 ihjel. Der foregik uhyrligheder på begge sider, men der er ingen tvivl om at nationalisterne var de grusomste. Under tiden kunne de finde på at myrde folk blot på mistanken om at have stemt på folkefronten i 1936, og i Valladolid lod nationalisterne tilskuere komme og se likvideringerne, mens der blev budt på kaffe og churros. Nogen gange blev lig udstillet som advarsel, eksempelvis fagforeningsfolk med medlemskortet stikkende ud af brystlommen. Til sidst bad de nationalistiske myndigheder om at ofrene blev begravet af hensyn til folkesundheden. I alt myrdede nationalisterne under og efter krigen omkring 200.000 mennesker, selvom tallene ikke i alle provinser er blevet gjort op endnu.

I den republikanske zone stod særligt kommunisterne bag uhyrligheder som at anbringe fanger på specielt gulv med murstensskarpe hjørner pegende opad i celler, så de nøgne fanger konstant var i smerte. Girals regering gik af 4. september, hvorefter den populære Largo Caballero tog over som regeringschef. Den nye regering bestod af det liberale republikanske centrum inklusiv kommunisterne der ikke ønskede dette, men efter pres fra Moskva accepterede. Præsident Azaña var den eneste der ikke ville have kommunister i regeringen. Largo selv blev krigsminister og overlod sin primære rival Prieto (PSOE) flyvevåbnet og flåden. Regeringschefen ville også have haft anarkisterne med, men de sagde nej. I november accepterede de dog.

Udlandets syn på borgerkrigen

I Mussolinis Italien og i Hitlers Tyskland så regeringerne gerne et fascistisk Spanien grænse op til Frankrig. Nationalisterne fik således både stillet soldater og moderne krigsmateriel til rådighed. Nationalisterne fik endvidere hjælp fra amerikanske og britiske firmaer. Således fik Franco 3.500.000 ton olie i løbet af krigen, hvilket var mere end det dobbelte af republikkens samlede olieimport. USA's regering hindrede det ikke, da man ikke var opmærksom på hvor vigtigt *det sorte guld* var. Men da amerikanske virksomheder skulle finde en vej udenom neutralitetsprincippet, sendte man eksempelvis bomber til Spanien via Tyskland.

Den franske og britiske regering besluttede at nægte støtte til begge sider. I Frankrig havde man gadekampe mellem fascister og venstreorienterede, og ønskede ikke en tilspidsning af situationen. Da det senere var for sent, at undgå en nationalistisk sejr, begyndte Frankrig at sende våben. Englands eneste bekymring var om et nationalistisk Spanien kunne ødelægge søruten til de østlige kolonier, men det var ikke nok til at man ville blande sig.

I Danmark var den socialdemokratisk-radikale regering på de indre linjer skeptisk overfor den kommunistiske deltagelse i folkefronten og fulgte ikkeindblandingspolitikken, for ikke at få problemer hverken med den hjemlige højrefløj eller andre nationer. Både blandt regeringstilhængere og hos de borgerlige partier var vandene delt. Den unge socialdemokrat Hans Hedtoft lagde eksempelvis ikke skjul på sin sympati for republikken.

Republikken fik kun krigsmateriel fra Mexico og Sovjetunionen. Det spansktalende land nægtede at underskrive ikkeindblandingstraktaten og sendte håndvåben og fødevarer. Stalin sendte våbenforsyninger, men ikke så meget at republikken kunne vinde. Ud over at antallene af fly, kampvogne osv. var mindre end hvad nationalisterne fik, var materiellet generelt dårligere. Stalin indså efterhånden, at republikken ville tabe og koncentrerede sig mere og mere om at hjælpe den kommunistiske sag andre steder i Europa og i Kina.

Republikken kom endvidere langt hen ad vejen til at betale for disse våben med guldreserverne, som man sendte til USSR i frygt for at de ellers skulle ryge i nationalisternes hænder. Også Frankrig blev senere betalt for våben med guld; under tiden uden at varerne nåede frem. Man mener at republikken aldrig så halvdelen af de våben man betalte for på forhånd.

Nyere forskning har dokumenteret, at republikken også købte tyske våben der både var dårligere og dyre end dem nationalisterne fik. Det kunne lade sig gøre fordi generaloberst Hermann Göring lavede private forretninger og var ligeglad med hvem den hårde valuta kom fra.

Den nationalistiske zone

Bortset fra at man ville tilbage til et diktatur, havde nationalisterne ikke fælles mål. Falangens *blåskjorter*, der siden valget i februar var blevet mange flere, syntes tilsyneladende det var sjovt at lege røvere og soldater, de kongetro ville have en monark, mens carlisterne ønskede hævn for kirkens skyld. De fleste gejstlige støttede nationalisterne. Folk der ikke kom regelmæssigt til messe, blev mistænkt for at være røde, og religiøse symboler blev båret for at bortjage mistanker.

Franco gik ind for et kongedømme uden konge. Det var ikke et projekt med folkelig appeal, men måske det kompromis der 21. september 1936 fik nationalisterne til at gøre ham til deres leder.

De nationalistiske grupper blev pr. dekret forenet til et parti i april 1937 med navnet Falange Española Tradicionalista y de las JONS (Den Traditionalistiske Spanske Falange og De National-Syndikalistiske Offensive Juntaer). Den nye uniform bestod af falangisternes blå skjorte og carlisternes røde baret. Franco blev leder, og enhver der gjorde modstand imod fusionen blev anklaget for forræderi.

Da det blev tydeligt at nationalisterne ville vinde, ville Franco gøre sit styre legitimt overfor omverdenen. 30. januar 1938 indsatte han i Burgos sin første formelle regering, med en forfatning hvor statsoverhovedet i praksis havde både lovgivende, dømmende og udøvende magt. Alle andre sprog end castiliansk spansk blev forbudt, der blev indført presselov med censur, klassekampen blev afskaffet og erstattet af en lodret forbindelse mellem arbejdere og chefer, dødsstraffen blev indført, skoler fik krucifikser i klasselokalerne og kun spanske sportsgrene som pelota blev tilladt i idrætstimerne.

Ud over tyske og italienske våben blev den professionelle spanske hær suppleret med både tyske og italienske kompagnier. Mod slutningen af krigen var der i Spanien omkring 40.000 italienske soldater.

Den republikanske zone

Kommunisterne oplevede stor medlemstilgang, og på få måneder kom medlemstallet op på 250.000. Det var folk fra middelklassen, oberster for hvem det var eneste mulighed for at få fat på sovjetiske våben og højreorienterede i den republikanske zone der frygtede for deres liv.

Hver by havde sin revolutionære komité der skulle afspejle det politiske magtforhold i lokalområdet og tog sig af de opgaver myndighederne tidligere havde taget sig af. Ved Pyrenæergrænsen var det komiteen og ikke myndighederne der kontrollerede pas og bestemte hvem der kunne og ikke kunne komme ind.

Baskerlandet benyttede situationen til 1. oktober 1936 at erklære sig selvstændigt. Det accepterede Cortes, hvorved de fleste baskere valgte den republikanske side. Dette gjaldt også den baskiske kirke, hvilket generede Franco meget.

I Barcelona var anarkisterne meget stærke. Præsidenten for La Generalitat Companys lod dem komme helt ind til regeringskontorerne. Anarkisterne kunne have taget magten, men ønskede i situationen ikke konfrontation med den øvrige venstrefløj. Alligevel kom det i maj 1937 til oprør mellem anarkister og kommunister i Barcelona. Der måtte hentes styrker til fra Valencia for at få sat en stopper for den indre republikanske konflikt. Men kommunisterne opnåede dog at få Largo Caballero til at gå af. Den kommunistvenlige Negrín blev ny regeringschef ved siden af præsident Azaña.

Der blev oprettet mange kollektive landbrug i den republikanske zone. Men det blev ikke pålagt de bønder der havde mere lyst til at dyrke individuelt. Familier fik dog kun så meget jord, som man anså at man kunne dyrke uden lønnet arbejdskraft. Generelt blev de kollektive landbrug en succes, men der opstod også sorte markeder for fødevarer der undergravede moralen. I modsætning til i den nationalistiske zone, hvor landbruget blev styret hårdt, var der mangel på fødevarer for dem der ikke kunne købe på det sorte marked. Høns på balkoner, grøntsager i urtepotter samt kød fra katte, muldyr osv. blev i byerne almindeligt for at undgå hungersnød.

De republikanske soldater var i krigens indledende fase ikke særlig veluddannede. De spanske militser kunne kun få folk uden krigserfaring, da Spanien havde været neutral under Første Verdenskrig. Et eksempel på manglende taktisk snilde var da flygtende republikanske soldater nær Madrid 3. september 1936 smed deres våben på vejen under flugten fra Afrika hæren.

Den internationale brigade udgjorde omkring 10% af de republikanske styrker og bestod af folk fra hele Europa, Latinamerika og Nordamerika. Blandt andet var der et skandinavisk regiment. Det var

primært kommunistiske og anarkistiske arbejdere der var kommet til Spanien af ideologiske grunde. Mange af dem havde aldrig haft en riffel i hånden. De få veteraner fra Første Verdenskrig fik travlt med at lære dem at lade deres forældede våben. Hvis der da var våben. En af de første sovjetiske rådgivere meldte tilbage til Moskva, at der i august og begyndelsen af september 1936 kun var en riffel til hver tre mand, og at der var et maskingevær per 150-200 mand.

Krigens gang

23. oktober 1936 bombede tyske fly for første gang Madrid. Alle regnede med at hovedstaden ville falde. Således flyttede Largos regering 6. november til Valencia. Men det havde ikke været nødvendigt. Lokalbefolkningen samlede sig til modstand af frygt for hvad nationalisterne kunne finde på. Modstanden var så hård, at Francos styrker sidst i november opgav og trak sig ud af Madrid. I de efterfølgende måneders vinterkulde vandt nationalisterne derimod kampen om La Coruña vejen der løb fra hovedstaden imod nordvest.

Tyskland pressede på for en nationalistisk besættelse af Nordspanien, blandt andet for at skaffe jern og kul. 31. marts 1937 angreb nationalisterne således Baskerlandet. Baskerne kunne intet stille op overfor angrebene fra luften. Særligt er intervalbombningerne primært med tyske fly på markedsdagen 26. april 1937 i Guernica gået over i historien. Ifølge den baskiske regering blev ca. 1.654 dræbt og 889 såret. Nyere forskning hævder, at der næppe blev dræbt mere end 200-300 mennesker. Baskerne blev efterfølgende bedre til at modstå luftangreb, blandt andet ved at skyde igen med håndvåben.

16. juni overgav Bilbao sig. Republikkens styrker trak sig tilbage til Santander og de asturianske bjerge. Herfra gav de som partisankrigere nationalisterne hård modstand indtil Gijón faldt 21. oktober 1937.

Nationalisterne gik omgående i gang med at kue den baskiske nationalisme og forbød både det baskiske flag og sprog. De baskiske kulminer og stålværker gjorde det muligt for Franco at betale af på gælden til Tyskland.

21. december startede vinterslaget i Teruel med en temperatur på omkring minus 15 grader. Kampene blev nogen af borgerkrigens hårdeste med nærkampe i gaderne og der blev skudt på klods hold ind i bygninger. 22. februar flygtede de sidste republikanere fra byen efter at have mistet 60.000 mænd. De sejrende nationalister mistede omkring 40.000 og langt færre fly end

republikanerne. Teurel var ikke en vigtig by, og man kan undrer sig over at der blev satset så hårdt på at få den.

9. marts indledte Franco en ny offensiv for at erobre Catalonien, og derved afskære republikken fra Frankrig. De republikanske stillinger blev både angrebet med bombefly og kampvogne, sågar under tilbagetrækningen og faldt på stribe, mens nationalisterne næsten ikke led tab. 15. april erobrede de kystbyen Vinaroz, hvorved den republikanske zone blev skåret over i to.

Grundet kampe andre steder faldt Barcelona først sidst i januar 1939. Her havde Franco allerede formelt afskaffet det catalanske selvstyre i det nationalistiske Spanien, hvorefter catalansk blev forbudt i alle offentlige sammenhænge. Mere end 200.000 flygtede ind over den ellers lukkede franske grænse.

Republikkens sammenbrud

Modet svandt mere og mere i den republikanske zone. I starten af 1938 foreslog Prieto at man anbragte republikkens værdier i udlandet, og 6. april gik regeringen af, hvorefter Negrín dannede en ny. Franco nægtede at forhandle fred. I stedet forsøgte han i april at indtage Valencia, men byen forsvarede sig tappert, dræbte omkring 20.000 nationalistiske soldater og vandt republikkens sidste sejr. Det var en defensiv aktion. Negrín mente han med en enkelt heroisk aktion kunne få Franco til forhandlingsbordet og få Europas øjne tilbage på borgerkrigen. Da Franco havde forsikret, at han ikke ville blande sig i en mulig europæisk krig, var omverdenen ligeglad.

Ved at igangsætte slaget om Ebro floden 25. juli, der skulle genforene republikkens to landområder, foretog Negrín nok borgerkrigens dumme træk. Nationalisterne kunne let flytte deres trupper rundt via fly og lastbiler i det åbne land og beskyde republikanerne der ikke kunne lave skyttegrave i den hårde jord. I november var den republikanske hær praktisk taget udryddet.

27. februar 1939 anerkendte både Frankrig og Storbritannien Franco styret. Negrín stod efterhånden alene med lysten til at kæmpe videre. De øvrige republikanere stiftede en junta der under ledelse af oberst Casado bad om Francos betingelser for at indgå fred. Republikken havde tabt krigen, og al modstand skulle ifølge betingelserne være kriminel. De som nedlagde våbnene ville blive skånet og vurderet ud fra den linje de fremover anlagde overfor det nationalistiske Spanien.

29. marts 1939 kl. 11 om formiddagen fandt kapitulationen officielt sted.